

Komiteja uzaicina Komisiju ierīkot īpašu budžeta līniju, kas paredzēta Āfrikas, Karību un Klusā okeāna valstu civilās sabiedrības sieviešu organizācijām.

7.9 Ņemot vērā nevalstisku darbojošos personu atbalstīšanas kritērijus, kā arī finansu līdzekļu pieejamību, vajadzētu izveidot privilēģētus komunikācijas kanālus sieviešu organizācijām.

7.10 Cotonou Nolīguma ietvaros izveidotie izglītības piedāvājumi, kas vērsti uz sieviešu organizāciju un apvienību darbības veicināšanu lokālā līmenī, var izrādīties par lietderīgiem instrumentiem šī Nolīguma īstenošanai.

7.11 Komiteja šai ziņā atbalstīs semināru organizēšanu, lai noskaidrotu un padziļināti izpētītu jautājumus, kas saistīti ar

Āfrikas, Karību un Klusā okeāna valstu sieviešu statusu un līdzdalību.

7.12 Komiteja pievērš uzmanību sabalansētai sieviešu delegāciju līdzdalībai tās organizētajos semināros un tikšanās pasākumos ar sievietēm un apvienībām no Āfrikas, Karību un Klusā okeāna valstīm un trešajām valstīm kopumā.

7.13 Komiteja apņemas 2005. gada pirmajā pusē noorganizēt konferenci ar Āfrikas, Karību un Klusā okeāna valstu sieviešu un civilās sabiedrības organizāciju piedalīšanos, izvirzot sekojošus mērķus: pastiprināta sieviešu līdzdalība lēmumu pieņemšanas procesos, šķēršļu noskaidrošana, kā arī stratēģiskā koncepcija, kas balstīta uz attīstības procesos iesaistīto sieviešu nostāju.

Brisele, 2004. gada 15. septembris

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas
prezidents
Roger BRIESCH

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja atzinums par tēmu Uz 7. pētījumu pamatprogrammu: izpētes nepieciešamība demogrāfisko izmaiņu ietvaros – dzīves kvalitāte vecumdienās un vajadzīgās tehnoloģijas

(2005/C 74/09)

2004. gada 29. janvārī Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja pieņēma lēmumu izstrādāt atzinumu pēc savas iniciatīvas saskaņā ar Reglamenta noteikumu 29. (2.) pantu, par:

Uz 7. pētījumu pamatprogrammu: izpētes nepieciešamība demogrāfisko izmaiņu ietvaros – dzīves kvalitāte vecumdienās un vajadzīgās tehnoloģijas Iekšējā tirgus, ražošanas un patēriņa darba grupa, kas bija atbildīga par komitejas darba sagatavošanu attiecīgajā jomā, pieņēma tās atzinumu 2004. gada 14. jūlijā. Ziņojumu sniedza **Heinisch kundze**.

Tās... plenārajā sesijā 2004. gada 15. un 16. septembrī (2004. gada 15. septembra sēdē), Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja pieņēma sekojošu atzinumu ar 144 balsīm par, 1 pret un 2 atturoties

1. Kopsavilkums

Pamatojums:

1.1 Ņemot vērā demogrāfiskās izmaiņas, kā arī iespējas un riskus, kas saistīti ar Eiropā arvien pieaugošā gados veco cilvēku skaita dzīves kvalitāti, Komiteja ierosina:

- (a) iekļaut 7. Pētījumu pamatprogrammā ar šo tematiku saistītas rīcības vadlīnijas un
- (b) veikt papildinošus pasākumus, lai izveidotu pamatotu lēmumu pieņemšanas bāzi savlaicīgai politiskai plānošanai un rīcībai gan visas Eiropas, gan nacionālā līmenī.

Bioloģiski, psiholoģiski, sociāli, kulturāli, tehnoloģiski, ekonomiski un strukturāli novecošanās aspekti ir cieši viens ar otru saistīti. Vienlaikus novecošanās vienmēr notiek konkrētā fiziskā un sociālā vidē. Šis konteksts Eiropā raksturojas no stiprām ģeogrāfiskām, kulturālām un sociāli strukturālām pretrunām. Abi aspekti - daudzdimensionālais novecošanās process un atšķirīgie noteikumi, kuros tas notiek, netiek pietiekami ņemti vērā patreizējā izpētes programmā. Taču tikai šāda plaši un ilglaicīgi veidota izpēte var dot nepieciešamo plānošanas un lēmumpieņemšanas pamatu, kas ir nepieciešams dažādajās sabiedrības jomās un visos lēmumpieņemšanas līmeņos saistībā ar iedzīvotāju vecuma struktūru izmaiņām.

Pie (a) punkta: pētījumi nepieciešami galvenokārt sekojošās jomās:

- ekonomikas un finanšu politika (4.1)
- darba un nodarbinātības jautājumi (4.2)
- vecu cilvēku ikdienas dzīves realitāte (4.3)
- sociālo telpu veidojošā vide (4.4)
- izglītošanās visa mūža garumā (4.5)
- veselības uzturēšana un aprūpe (4.6)
- jaunās tehnoloģijas (4.7)
- esošo zināšanu fondu sagatavošana, sasaistīšana un papildināšana (4.8).

Novecošanas procesa daudzdimensionālais raksturs, kā arī atšķirīgie kultūras, ekonomikas un strukturālie nosacījumi, pie kādiem tas norisinās, rada nepieciešamību pēc daudzdisciplināras un starpdisciplināras ilgtermiņa izpētes.

Pie (b) punkta: Kā papildinošie pasākumi par sevišķi svarīgiem tiek uzskatīti nodrošināt Eiropas Konstitūcijas 85. panta ievērošanu, kurš visiem vecākiem ES pilsoņiem garantē tiesības uz cieņas pilnu dzīvi un aktīvu dalību sabiedriskajā dzīvē un lēmumpieņemšanas procesos.

- atklātās koordinācijas metodes pielietošana, lai noteiktu vienotu pieeju un indikatoru klasifikāciju vecāku cilvēku dzīves kvalitātei Eiropas valstīs, lai veicinātu pieredzes apmaiņu, salīdzinājumu izdarīšanu Eiropas ietvaros, savstarpēju mācīšanos un dialogu starp civilās sabiedrības organizāciju pārstāvjiem un kompetentajām Komisijas direkcijām un vienotos par kopīgu vērtību izpratni saistībā ar sabiedrības novecošanu;
- kopīgas novērošanas institūcijas (*European Observatory*) izveidošana, ar mērķi radīt Eiropas Novecošanās jautājumu Aģentūru, un datu bāzes izveidošana, lai iegūtu, apkopotu un nodotu tālāk zināšanas par “atklātās koordinācijas metodes” uzlabošanu un izdarītu praksē un politikā izmantojamus secinājumus;
- izveidot EESK kategoriju “Novecojoša sabiedrība”;
- studijas un konferences, kas paplašinātu zināšanas par demogrāfiskajām izmaiņām un nepieciešamību pēc profilaktiskiem un papildinošiem pasākumiem, paaugstinātu apziņas līmeni, pēc iespējas plaši popularizētu pētījumu rezultātus un veicinātu apmaiņu “veco” un “jauno” dalībvalstu starpā.

Mērķis:

Radīt visaptverošu zināšanu bāzi politiskiem pasākumiem šodienas un nākotnes vecāku cilvēku ģenerāciju dzīves kvalitātes saglabāšanai un,

- ja nepieciešams, uzlabošanai;

— Eiropas attīstības un konkurētspējas uzlabošanai, saistībā ar potenciāliem, ko dod demogrāfiskās izmaiņas.

2. Ievads

2.1 Iedzīvotāju struktūras demogrāfiskās izmaiņas vienlaikus ir viena no lielākajām vēsturiskajām veismēm un aktuāls mūslaiku izaicinājums. Vēl nekad veselās paaudzes tik pamatoti kā šodien nav varējušas cerēt un sagaidīt, ka piedzīvos daudzus gadus ilgu dzīves etapu “vecumdienas”. Līdz ar šo jauno dzīves etapu rodas ne tikai daudzveidīgas pozitīvas attīstības iespējas, bet arī pavisam jauni individuāli un sabiedriski uzdevumi. Lielākajā daļā Eiropas valstu daudziem gados vecu cilvēkiem ir pietiekams ienākums un nepieciešamās fiziskās un kognitīvās spējas, lai patstāvīgi un ar gandarījumu organizētu dzīvi iegūtajos gados. No tā rodas jaunas iespējas ekonomiskajai un sociālajai attīstībai. Taču, vecumam palielinoties, samazinās fiziskās, sensoriskās un kognitīvās spējas un līdz ar to rodas funkcionālu ierobežojumu risks. Līdzās tam sabiedrībā pastāv grupas, kuru rīcībā nav pietiekamu materiālo, sociālo un personīgo resursu, lai nodrošinātu cienīgas vecumdienas. Pēdējais īpaši attiecas uz lielo sieviešu skaitu, kas dzīvo vienas pašas. Arī dažādu Eiropas valstu starpā šai ziņā pastāv lielas atšķirības. Bez tam, sakarā ar vecumu struktūras nobīdīšanos visās valstīs ir nepieciešama rīcībā esošo līdzekļu pārdalīšana un atbilstoša veselības aizsardzības un sociālās apdrošināšanas sistēmas pielāgošana. Iedzīvotāju novecošana – kaut arī ar nelielām atšķirībām norises laika ziņā – skar visas Eiropas Savienības valstis. Savā ziņojumā par Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas darbību 2000. līdz 2002. gadā (69. lappuse) tās prezidents raksta:

2.2 “Komiteja tālāk norādīja uz prognozēto sabiedrības attīstību, kas izraisa bažas un galvenokārt ietekmē nodarbinātību, veselību un pensijas.”

2.3 Minētā attīstība veido izejas punktu šim iniciatīvas atzinumam par izpētes nepieciešamību jomā “Demogrāfiskās izmaiņas – dzīves kvalitāte vecumdienās un vajadzīgās tehnoloģijas”, ar kuru tiek ierosināts iekļaut 7. Pētniecības pamatprogrammā vadlīnijas rīcībai sakarā ar šo tematiku. Tas ietver divus nodalītus, taču savstarpēji cieši savijušos aspektus: pirmkārt, demogrāfiskās izmaiņas kā tādas, ko izraisa dzimstības samazināšanās un ar to saistītā ģimeņu struktūra, no vienas puses, un pieaugošās iedzīvotāju cerības un gaidas saistībā ar dzīvi, no otras puses. Otrkārt, novecošana un vecums kā patstāvīgs dzīves etaps ar augstu sociālo, kultūras, organizatorisko, tehnoloģisko un ekonomisko inovāciju potenciālu, bet vienlaikus – arī riskiem. Abiem aspektiem nepieciešama izpēte gan saistībā ar ietekmi uz visu sabiedrību un nepieciešamību pēc atbilstošas politiskas rīcības (makrolīmenis), gan saistībā ar sekām un nepieciešamību pēc atbilstošas rīcības, lai nodrošinātu gados vecāko pilsoņu dzīves kvalitāti, vienmēr ņemot vērā atšķirīgu dzimumu specifisko dzīves situāciju (mikrolīmenis).

3. Esošā situācija un iniciatīvas pamatojums

3.1 Sakarā ar to, ka demogrāfiskās izmaiņas un ar tām saistītā iedzīvotāju un sociālās struktūras mainīšanās ir vēsturiski vēl nebijusi parādība, saasinās nepieciešamība pēc zināšanām, lai varētu novērtēt sekas, ko tas izraisa sabiedrības attīstībā, un radīt pamatotu lēmumu pieņemšanas bāzi savlaicīgai politiskai plānošanai un rīcībai gan Eiropas, gan nacionālā līmenī. Arī Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinumi un Komisijas ziņojumi par nodarbinātības politiku⁽¹⁾, sociālo integrāciju⁽²⁾, veselības aprūpi, mācībām bez vecuma ierobežojuma⁽³⁾ utt. norāda, ka jārikojas šajā virzienā.

3.2 Vienlaikus, šāda zināšanu bāze veido priekšnoteikumus sociālām, kultūras, organizatoriskām, tehnoloģiskām un ekonomiskām inovācijām, kas, pirmkārt, varētu veicināt vecu cilvēku dzīves kvalitātes saglabāšanu, otrkārt, mazināt veselības aizsardzības un sociālo sistēmu noslogotību. It sevišķi, strauji pieaugošais ļoti vecu cilvēku skaits un – daļēji arī tā izraisītā – vairāku senioru paaudžu vienlaicīgā eksistence prasa arī pavisam jauna veida profesiju un pakalpojumu ieviešanu.

3.3 Projekti, kas tika veicināti 5. Pētniecības pamatprogrammas akcijas "Iedzīvotāju novecošana" (*Key Action 6*) tematiskās apakšprogrammas "Dzīves kvalitāte un dzīvo resursu menedžments" ietvaros, sakarā ar šo tēmu loku jau sniedza virkni svarīgu, bet atsevišķu rezultātu. Pētniecības ģenerāldirekcija nesen ir publicējusi termiņa vidus izvērtējumu par iegūtajām atziņām un pieredzi no starpdisciplinārās *Key Action*. Tāpat, ieguldījumu gados vecu cilvēku un invalīdu dzīves kvalitātes uzlabošanā var dot arī telemātikas programmas projektu rezultāti. Tomēr 90. gadu beigās telemātikas programmā noteiktais pamatprincips kopumā gan vēl nav realizējies.

3.4 6. Pētniecības pamatprogrammā iedzīvotāju novecošanas un tās individuālo un sociālo seku izpētes veicināšana tiek turpināta tikai dažās pakārtotās jomās pie galvenajiem punktiem "*Life Sciences, genomics and biotechnology for health*" (prioritāte 1), "*Information society technologies*" (prioritāte 2), "*Citizens and governance in a knowledge-based society*" (prioritāte 7) un "FTE politikas atbalstīšanai un plānošanai nākotnē nepieciešamas zinātnes un tehnoloģiju priekšplānā" (prioritāte 8), kā arī "ERA-Net".

3.4.1 No politiskā viedokļa nozīmīgas atziņas ir sagaidāmas galvenokārt no demogrāfisko prognožu un veselības aizsardzības izmaksu un izdevumu projektiem, kas novecošanas aspektā patlaban tiek īstenoti 8. prioritātes ietvaros. Īpašs strat-

ēģisks mērķis, kas noteikts Informācijas sabiedrības un tehnoloģiju programmā, ir gados vecu cilvēku un invalīdu integrācijas veicināšana informācijas sabiedrībā. Arī šajā jomā jau eksistē virkne lietderīgu rezultātu un daudzsoļu projektu ar lielu konsorciju un rūpniecības sektora piedalīšanos. Neskatoties uz to, būs nepieciešams pielikt lielas pūles, lai novērstu joprojām pastāvošās nepilnības. Tomēr diemžēl "Iedzīvotāju novecošana" kā atsevišķs smaguma punkts starp tematiskajām prioritātēm vairs neparādās.

3.5 Ir sagaidāms, ka 5. un 6. Pētniecības pamatprogrammā atbalstītie medicīniskās un bioloģiskās ievirzes projekti izraisīs ievērojamu zinātnisko progresu saistībā ar psiholoģiskajiem un bioloģiskajiem novecošanas procesiem, slimību apkarošanas un veselības saglabāšanas veicināšanu.

3.6 Šajā jomā iegūto atziņu svarīgumu nekādā ziņā nevar apšaubīt. Taču tās nepalīdz ne atrisināt problēmas, ar kurām saskaras gados veci cilvēki, ne sagaidāmos sabiedrības uzdevumus, kas tuvā nākotnē Eiropas sabiedrībai kā vienotam veselumam tiks izvirzīti sakarā ar pieaugošo gados veco cilvēku skaitu un, īpaši, ļoti veco cilvēku skaitu. Relatīvi zemais dzimstības līmenis ir izraisījis to, ka gados jaunu (līdz 20 gadiem) cilvēku īpatsvars kopējā iedzīvotāju skaitā laikā no 1960. līdz 2001. gadam ir samazinājies no 32 % līdz 23 %, bet gados vecu cilvēku (virs 60 gadiem) īpatsvars tajā pašā laikposmā attiecīgi ir palielinājies no 16 % līdz 22 %. Vecuma kvocients, respektīvi, procentu likme attiecībā pret iedzīvotāju skaitu vecumā no 20 līdz 60 gadiem, šajā laikā ir pieaudzis no 29,5 % līdz 38,9 %. Turpmākajos gados vecu cilvēku īpatsvars, sakarā ar dzimstības deficītu pēdējos trijos gadu desmitos, turpinās palielināties un 2020. gadā sasniegs 27 % no kopējā iedzīvotāju skaita. Tas nozīmē, ka minētajā gadā vairāk kā ceturtdaļa Eiropas pilsoņu būs 60 gadus veci un vecāki⁽⁴⁾. Tā ietvaros īpaši ievērojams būs ļoti veco cilvēku skaita pieaugums (skat. arī 4.5.1. punktu). Ņemot vērā iedzīvotāju novecošanas plašo diapazonu un patlaban vēl neparedzamās sekas, ko tā radīs dažādās sociālās jomās, izpētes perspektīva ir ievērojami jāpaplašina. Sakarā ar to, ka pati novecošana kā tāda nav tikai bioloģisks process, bet gan daudzšķautņains, gadiem ilgas norises, arī vecuma un novecošanas izpētei jābalstās uz dažādu disciplīnu apvienojumu un mijiedarbību. Izpētes mērķis nevar būt tikai veselības uzlabošana, lai pagarinātu mūžu. Daudz lielāka uzmanība ir jāpievērš tam, lai ar pētījumu starpniecību veicinātu cilvēku dzīves kvalitāti mūža pagarināšanās rezultātā iegūtajos gados.

⁽¹⁾ COM(2004) 146 galīgā red.; Padomes 2000. gada 27. novembra direktīva 2000/78/EC par vispārēju ietvaru noteikšanu nodarbinātības un profesionālās vienlīdzības realizēšanai (27.11.00); Komisijas paziņojums par efektīvu Eiropas nodarbinātības stratēģijas realizēšanu, 1. pielikums, 26.03.2004. COM(2004) 239 galīgā red.; http://europa.eu.int/comm/employment_social/fundamental_rights/legis/legln_en.htm.

⁽²⁾ Padomes lēmums 2000/750/EC par Kopienas rīcības programmu diskriminācijas apkarošanai (2001-2006) (27.11.00); http://europa.eu.int/comm/employment_social/fundamental_rights/index_en.htm; Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums OV C 284; 14.09.1998.; Booklet EESC-2000-018 "Jobs, Learning and Social inclusion: The work of the European EESC".

⁽³⁾ Padomes 2002. gada 27. jūnija lēmums Nr. 2002/C 163/01, OV C 163; 09.07.2002; KOM(2002)678 galīgā red.. (2001. gada novembris); salīdzinājumam skat. arī COM(2004) 156 galīgā red..

⁽⁴⁾ Eiropas Kopienas (2002). Eiropas sociālā statistika: Iedzīvotāji. Eurostat tematiskais loks 3, Iedzīvotāji un sociālie apstākļi. Luksemburga: Eiropas Kopienas oficiālo publikāciju pārvalde.

3.7 Tāpēc 7. Pētniecības pamatprogrammā jāietver vadlīnijas atbildei uz demogrāfisko izmaiņu radīto izaicinājumu, lai papildinātu līdzšinējo medicīniski bioloģiskā rakstura izpēti ar perspektīvu, kas ir orientēta uz sociālajām un uzvedības, kultūras, sociāli ekonomiskajām zinātnēm un uz profilaktiskiem pasākumiem dzīves gājumā. Šādā kopējā izpētes pamatprincipā jābūt ietvertiem gan pamata pētniecības pasākumiem, gan uz praktisko pielietojumu orientētai izpētei un attīstībai.⁽¹⁾ Bez tam, reprezentablākajās Eiropas organizācijās jāiesaista gados vecāki cilvēki, kā tas tiek rekomendēts 2. Vispasaules senioru plānā, kas pieņemts Otrajā vispasaules vecuma jautājumu izskatīšanas sanāksmē, 2002. gada aprīlī Madridē, un UNECE sakarā ar Ministru konferenci Berlīnē, 2002. gada septembrī nosprauztajā stratēģijā. Ņemot vērā ilgstošos un sarežģītos politisku lēmumu pieņemšanas procesus, šādas izpētes veicināšana ir nepieciešama ārkārtīgi steidzami. Turpmākajā daļā šī nepieciešamība pēc pētījumiem dažās jomās tiks izklāstīta sīkāk.

4. Izpētes nepieciešamības detalizēts izklāsts

Šī iniciatīva īpaši ir orientēta uz nepieciešamību pēc pētījumiem, kuru mērķis ir cilvēkcieņīga Eiropas pilsoņu dzīve un novecošana, ņemot vērā demogrāfiskās izmaiņas. Pirmkārt, tas skar pašu gados veco cilvēku novecošanas procesus un dzīves apstākļus, kas dažādās Eiropas valstīs var būt ļoti atšķirīgi. Otrkārt, tam pieskaitāmi attiecīgās sabiedrības noteiktie pamatnosacījumi, starp kuriem arī dažādās valstīs pastāv ievērojamas atšķirības.

No lielā skaita jomu, kas skar iedzīvotāju struktūras izmaiņas, šeit tiek minētas tikai tās, kurās pastāv īpaši liela nepieciešamība pēc inovācijām un līdz ar to – arī pēc izpētes, kas veikta, sadarbojoties dažādām disciplīnām.

4.1 Izpētes nepieciešamība ekonomikas un finanšu politikas jomā

4.1.1 Pirmais centrālais aspekts, kas 6. Pētniecības pamatprogrammā ir ietverts pārāk saīsināti, ir sociāli ekonomiskā perspektīva demogrāfisko izmaiņu ietekmē, kas saskaņā ar Ekonomikas un finanšu ģenerāldirekcijas pētījumiem var būt ļoti nozīmīga. Tādēļ ir nepieciešama pieklājīga zināšanu bāze, kas ļautu datus par ienākumu un nodarbinātību sasaistīt ar datiem par veselību un sociālo uzvedību. Lai būtu iespējams izstrādāt pamatotas prognozes, nepārtraukti un par ilgiem laikiem jāapkopo statistikas dati (labi piemēri šeit ir *English Longitudinal Study of Ageing [ELSA]* par veselības jautājumiem

un *ASV Health and Retirement Survey [HRS]*). No tā izriet sekojoši pētāmie jautājumi:

- Demogrāfiskās prognozes ir diezgan nedrošas, bet politiķiem ir jāveic korekta veselības aizsardzības, sociālās aprūpes un vecuma nodrošinājuma plānošana. Kādi dati būs nepieciešami un būs jāievāc, lai varētu atbalstīt atbilstošus politiskos pasākumus?
- Kā demogrāfiskās izmaiņas iespaido patēriņu un uzkrājumu veidošanas tendences? Kādi uzvedības veidi ir sagaidāmi, un kādi būtu atbilstošākie, ņemot vērā augsto dzīves gaidu līmeni?
- Kādā veidā apvienot novecojošu sabiedrību un produktivitāti? Kādas sekas rodas sakarā ar produktivitāti, novatoriskajām spējām un uzņēmējdarbību?
- Kā var tikt izmantoti pozitīvie potenciāli, kas rodas no demogrāfiskās attīstības saistībā ar jauniem produktiem un pakalpojumiem šodienas un nākotnes gados vecāku cilvēku labā un vienlaikus Eiropas ekonomikas attīstības ("knowledge economy") stiprināšanā?
- Kāda ekonomiskā uzvedība ir sagaidāma no nākotnes senioriem, kas lielākā mērā būs veselāki, izglītotāki un mobilāki par patreizējām gados veco cilvēku paaudzēm bet kuru situācija, īpaši vājākajos sociālajos slāņos, draud pasliktināties? (šai sakarā salīdzinājumam skat. arī 4.2.1. un 4.3.6. punktu).

4.2 Izpētes nepieciešamība darba un nodarbinātības jomā

4.2.1 Ņemot vērā iedzīvotāju vecuma struktūras nobīdīšanos un tās izraisīto nepieciešamību pārdalīt nepietiekamos resursus, kurus nav iespējams palielināt atbilstošā proporcijā, nākotnē gan uzņēmumi, gan sociālās apdrošināšanas sistēmas pašas būs orientētas uz to, lai izmantotu gados vecu cilvēku darbaspēku un zināšanas ilgāk, nekā tas ir patlaban.⁽²⁾ Ir zināms, ka vecāki cilvēki, kopumā ņemot, nav mazāk produktīvi par jaunajiem, taču dažas kompetences mazinās, turpretī citas tajā pašā laikā palielinās. No tā izriet sekojoši pētāmie jautājumi:

- Kādos darba sektoros gados vecāki darba ņēmēji var sevišķi labi pielietot savas spējas arī kļūstot vecāki?
- Kādas alternatīvas darba iespējas un struktūras ir jārada, lai profesionālā darbība būtu interesanta arī lielākā vecumā? Vai, piemēram, nodarbināšana uz noteiktu laiku būtu pareizais ceļš?

⁽¹⁾ COM(2004) 9 galīgā red.; salīdzinājumam skat. arī COM(2002) 565 galīgā red., sevišķi, punktus 3.3 un 4.2.

⁽²⁾ Salīdzinājumam skat. arī Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinumu par Inovācijas politiku, OV C 10, 14.1.2004. (COM(2003)112 galīgā red.), 4. 7 punkts.

- Kā ir uzlabojama veselības aizsardzība un drošība darba vietā, lai radītu iespēju darbiniekiem un darbiniecēm ilgāk iesaistīties profesionālajā dzīvē?
- Kā ir jāierīko darba vietas un darba vide un jāregulē darba ritms un darba organizācija, lai gados vecākiem cilvēkiem nodrošinātu optimālas strādāšanas iespējas? Cik lielā mērā šeit var palīdzēt tehnikas pielāgošana?
- Kā atjaunot integrāciju darba dzīvē, sevišķi, personām, kas ilgstoši ir bijušas bezdarbnieku statusā vai kāda cita iemesla (piemēram, bērnu audzināšanas vai piederīgo kopšanas) dēļ ilgu laiku nav strādājušas?
- Kādu iemeslu dēļ firmas šķiras no gados vecākiem darba ņēmējiem? Kādēļ īpaši palielinās bezdarbs gados vecu sieviešu vidū?
- Kādi šķēršļi pastāv gados vecu darba ņēmēju ilgstošākai nodarbināšanai vai pieņemšanai darbā un kā tos iespējams pārvarēt?
- Cik elastīgas var veidot un vajag veidot pārejas no profesionālās darbības uz pensiju, lai tās būtu vienlīdz izdevīgas gan gados vecākiem darba ņēmējiem, gan uzņēmumiem un sociālās apdrošināšanas sistēmām?
- Kā var notikt un kā jānotiek zināšanu apmaiņai, lai daudzu gadu garumā uzkrātais, ievērojamais veco darbinieku zināšanu un pieredzes apjoms tiktu nodots jauniešiem tā, lai viņi šīs “vecās” zināšanas labprāt pieņemtu, integrētu savās “jaunās” līmeņa zināšanās un varētu izmantot savā un sava uzņēmuma labā?
- Attiecībā uz papildus izglītošanās pasākumiem salīdzinājumam skat. 4.5. punktu.

Bez tam, pieaugošais gados vecu cilvēku īpatsvars kopējā iedzīvotāju skaitā rada nepieciešamību paplašināt esošos, kā arī radīt jaunus profesionālos sektorus. Taču pietrūkst informācijas par to kādās jomās profesionālo iespēju paplašināšana ir vajadzīga īpaši steidzami, lai tās atbilstu gados veco cilvēku prasībām un vajadzībām; kādās jomās ir vajadzīgi jauni darbības sektori, kas nodrošinātu papildus nodarbinātības iespējas.

Šīs attīstības tendences būtu jāanalizē

- sakarā ar izmaiņām ienākuma un patēriņa struktūrā demogrāfisko izmaiņu rezultātā (salīdzinājumam skat. arī 4.1.1. un 4.3.6. punktu);
- sakarā ar mobilitātes samazināšanos vecumā – šeit būtu jāpadomā par jaunu mājas pakalpojumu attīstīšanu, piemēram, friziera un pedikīra apmeklējumiem mājās kā arī ar pakalpojumiem no tālienes, kā piemēram, Tele-Shopping, konsultēšana un līdzīgi pakalpojumi;
- sakarā ar nodarbinātības politikas jautājumiem, sevišķi, veselības aizsardzības un aprūpes jomā; salīdzinājumam skat. 4.6. punktu.

4.3 Izpētes nepieciešamība saistībā ar gados vecu cilvēku ikdienas realitāti

4.3.1 Novecošana nav process, kas skar tikai bioloģisko jomu, bet arī un jo sevišķi – sociālo. Šie sociālie pamatnosacījumi dažādās Eiropas valstīs un attiecībās starp tām izskatās pavisam atšķirīgi. Pirmkārt, tas skar vēsturiski attīstījušos politisko un sociālo sistēmu makrolīmenī un, otrkārt, individuālās biogrāfijas un resursus mikrolīmenī. Tikpat lielas ir arī atšķirības starp novecošanas un vecuma nosacījumiem dažādās iedzīvotāju grupās. Šīs atšķirības – vienalga, vai tās skar dažādos priekšnoteikumus sievietēm un vīriešiem, biogrāfisko un/vai profesionālo pieredzi, materiālo apstākļus utt. – jāņem vērā, pētot gados vecu cilvēku dzīves realitāti.

4.3.2 Eiropas valstu vidū pastāv lielas atšķirības klimata, topogrāfijas, iedzīvotāju blīvuma ziņā, starp valsts normatīviem labklājības jomā un daudzos citos aspektos, kas iespaido patstāvīgas dzīves veidošanas iespējas un aktīvu līdzdalību sabiedriskajā dzīvē. Dažās valstīs pastāv minimālās pensijas, kas nodrošina gados vecajiem cilvēkiem apmierinošam dzīves standartam pietiekošu finansiālo bāzi, bet citās pensija nenosedz pat pamata vajadzības. Starp atsevišķām valstīm un to iekšienē kā arī pašā lielajā gados veco iedzīvotāju grupā kā tādā pastāv lielas atšķirības.

- Kā Eiropas valstu atšķirīgās labklājības sistēmas ietekmē gados veco pilsoņu dzīves kvalitāti?
- Ar kādiem profilaktiskiem pasākumiem var novērst negatīvos faktorus, kas liedz gados veciem cilvēkiem pieeju izdevīgiem dzīvokļiem, ērtiem transporta līdzekļiem, kultūras piedāvājumiem, veselīgai pārtikai un/vai jaunām tehnoloģijām un tādējādi mazina viņu dzīves kvalitāti?
- Kā, ņemot vērā sociālo maksājumu un veselības aizsardzības maksājumu samazināšanos, iespējams uzlabot dzīves kvalitāti, sevišķi, tiem gados vecajiem cilvēkiem, kuru eksistenci apdraud nabadzība, hroniskas slimības, zema izglītība, nepietiekamas valodu zināšanas vai citu resursu trūkums?
- Zem kādiem nosacījumiem dzīvo personas, kuras patstāvīgu dzīves vešanu pašu spēkiem (vairs) nevar veikt? Kādi noteikumi ir šīm personām ES dalībvalstīs un kādi pasākumi ir nepieciešami to interešu aizsardzībai?
- Zem kādiem nosacījumiem dzīvo gados vecāki cilvēki pansionātos/institūcijās? Kādas interešu pārstāvības formas tiem ir?

- Kādi pasākumi ES dalībvalstīs ir veikti alcheimera pacientu un citu ar demenciālām saslimšanām sirgstošu prevencijai, aprūpei un kopšanai? Kādas ir iespējas un pieredzes ar dažādām dzīvošanas formām?

4.3.3 Patstāvība, pašnoteikšanās un sociālā integrācija ir svarīgi individuālie un sociālie mērķi. Šo mērķu īstenošanu lielā un, it sevišķi, ļoti lielā vecumā apdraud vairāki faktori. Pirmkārt, vecumam palielinoties, pieaug veselības traucējumu risks. Nelabvēlīgi ekoloģiskie apstākļi un nepietiekami ekonomiskie resursi šajā gadījumā vēl vairāk apgrūtina patstāvības un sociālās aktivitātes saglabāšanu. Tāds pats barjeras efekts var būt sabiedrības normām un priekšstatiem, piemēram, diskriminējošiem vecuma attēlojumiem, kas var novest pie izslēgšanas no svarīgām sabiedriskām jomām. Taču negatīvos priekšstatus par vecumu atspēko tas, ka vairākums gados veco cilvēku daudzus gadus ilgi spēj dzīvot patstāvīgi un paši par sevi atbildēt. Turklāt, viņi dod svarīgu ieguldījumu ģimenē un sabiedrībā, sniedzot starppaaudžu (sociālo un finansiālo) atbalstu un pildot goda amatu pienākumus politiskās, arodbiedrības un reliģiskās institūcijās.

4.3.4 Arī nelabvēlīgu ārējo faktoru un veselības radīto ierobežojumu apstākļos gados vecajiem cilvēkiem piemīt ievērojamas psiholoģiskās spējas, lai pārvarētu šādas grūtības. Taču, kad problēmas uzkrājas, šis iekšējais līdzsvars tiek apdraudēts.

- Kad un kāda veida iekļaušanās ir nepieciešama, lai novērstu gados veco cilvēku pārslogošanu un tā vietā sniegtu atbalstu kritiskās dzīves situācijās?

- Kādi pasākumi ir nepieciešami, lai varētu apmierināt ne tikai primārās pamata vajadzības, bet arī ārpus tām esošas dimensijas, piemēram, psiholoģisko vajadzību pēc drošības, ģimeniskām un cita veida attiecībām un sociālās integrācijas?

4.3.5 Vairākums cilvēku, kļūstot vecāki, var nodzīvot apmēram 20 līdz 30 gadus ilgstošo dzīves etapu "vecumdienas" salīdzinoši veselīgi un interesanti. Taču sakarā ar to, ka šī fāze ir vēsturiski jauna parādība, pastāv tikai daži tās veidošanas piemēri. Ārpus jomām, kurās patlaban darbojas gados vecāki cilvēki un dod svarīgu sabiedrisko, sociālo un ekonomisko ieguldījumu – cita starpā ar apmaksātu un/vai goda amatu pienākumu pildīšanu politiskās, arodbiedrību un reliģiskās organizācijās, jaunāko atbalstīšanā, izglītošanā un audzināšanā utt. drošu un Eiropas mērogā salīdzināmu skaitļu tikpat kā nav.

- Kādus darbības sektorus, papildus izglītošanās piedāvājumus, līdzdalības formas un tikšanās iespējas var radīt, lai veicinātu šo dzīves gadu pozitīvā potenciāla izmantošanu tā, lai tā būtu jēgpilna pašam indivīdam un produktīva sabiedrībai?

- Cik lielā mērā atšķiras gados vecu vīriešu un sieviešu intereses, pieredze, vajadzības un spējas? Kādā veidā varētu un vajadzētu šīs atšķirības ņemt vērā?

- Kā gados vecāki cilvēki dažādos nacionālos līmeņos un visas Eiropas līmenī tieši vai ar to pārstāvošas organizācijas starpniecību varētu piedalīties lēmumu pieņemšanas procesā, kas skar to tiesības uz cieņas pilnu un neatkarīgu dzīvi un dalību sociālajā un kultūras dzīvē tā, lai Nicas hartas 25. pants patiešām tiktu īstenots?

- Kāda nepieciešamība pastāv pēc starpreģionālās un pārrobežu mobilitātes gados vecāku cilvēku un īpaši arī gados vecāku migrantu starpā un kā var tikt atvieglota šādu nepieciešamību (līdzīgi kā darba ņēmēju gadījumos) īstenošana?

4.3.6 Sabiedrības novecošana lielā mērā tiek apspriesta tikai kā problēma, apgrūtinājums un sociālo un veselības aizsardzības izmaksu pieauguma cēlonis. Taču tam pretī stāv arī pozitīvi aspekti, par kuriem tikpat kā neviens neiedomājas un par kuriem ir ļoti maz informācijas. Šeit, piemēram, jāmin tas, ka gados veci cilvēki vairs nenoslogo darba tirgu, taču kā patērētāji joprojām dod savu ieguldījumu ekonomiskajā attīstībā.

- Kā atšķiras gados vecāku un jaunāku cilvēku ienākumu un patēriņa struktūra un patērētāju vajadzības?

- Kādas patērētāju uzvedības izmaiņas ir sagaidāmas, raugoties uz turpmākajām paaudzēm?

- Kādās jomās pastāv īpašs inovāciju potenciāls, kas nākotnē ļautu optimālāk rēķināties ar gados vecu cilvēku specifiskajām vajadzībām?

- Šai sakarā salīdzinājumam skat. arī 4.1.1 un 4.2.1. punktu.

4.3.7 Sakarā ar aktuālajām diskusijām par veselības aizsardzības, pensiju finansējuma un – dažās valstīs – eitanāzijas problēmām daudzi vecie cilvēki patlaban jūtas drīzāk kā apgrūtinājums, nevis kā atbilstoši novērtēti sabiedrības locekļi.

- Kā izcelt un vairāk godāt garīgo un materiālo ieguldījumu, ko gados veci cilvēki dod visdažādākajās sabiedrības jomās?

- Kādi sabiedriskie politiskie pasākumi ir nepieciešami, lai gados veciem cilvēkiem vairs nebūtu iemesls uzskatīt, ka viņi vairs ir tikai “vecs logs”?
- Kā ir iespējams principā izmainīt negatīvus priekšstatus par vecumu tā, lai vecums tiktu vairāk akceptēts un izveidotos pozitīva novecošanas kultūra? Kā jaunos cilvēkos var radīt lielāku izpratni par vecākiem un veicināt dialogu gan vienas paaudzes ietvaros, gan starp vairākām paaudzēm? (Salīdzinājumam skat. arī 4.5.2. punktu).
- Kā ir iespējams panākt diferencētu vecuma atspoguļojumu medijos?
- Nāve un miršana lielā mērā ir tabu, taču vienlaikus arī visai ievērojams ekonomiskais faktors. Kā izvairīties no nāves komercializēšanas un tā vietā attīstīt ētiski pamatotu miršanas kultūru?
- Kas būtu kopumā jāņem vērā dzīvokļu modernizācijā, lai nodrošinātu pēc iespējas ilgu palikšanu savā dzīvoklī?
- Kādi arhitektoniski vai tehniski pielāgošanas pasākumi varētu palīdzēt specifisku problēmu (dzirdes traucējumu, redzes traucējumu, mobilitātes ierobežojumu, plānprātības) gadījumos, lai nodrošinātu patstāvības saglabāšanu?
- Kāda veida novatoriskās koncepcijas “inteligenta mājokļa” jomā varētu īpaši palīdzēt, lai veicinātu ilgākas patstāvīgas dzīvošanas un saimniekošanas iespējas?
- Kāda pozitīva pieredze šajā jomā Eiropā jau ir uzkrāta? Kādus secinājumus tā ļauj izdarīt?

4.4 Izpētes nepieciešamība attiecībā uz sociālās telpas radīto vidi

4.4.1 Sociālā vide, kurā dzīvo vecie cilvēki, tuvākajos gados dramatiski mainīsies: sakarā ar zemo dzimstības līmeni, vēlo ģimenes dibināšanu un lielo šķiršanos īpatsvaru tradicionālais ģimenisko attiecību tīkls sarūk. Tai pašā laikā, sakarā ar pieaugošajām dzīves iespējām, arvien biežāk vienlaikus varēs dzīvot līdz pat piecām vienas ģimenes paaudzēm (“pupu kārts tipa ģimenes”).

- Kā šīs izmaiņas ietekmēs gados vecu cilvēku sociālo integrāciju un līdzdalību sabiedriskās aktivitātēs?
- Vai turpmākās paaudzes varēs pastiprināti pievērsties ārpusģimenes attiecībām, un vai tās būs pietiekoši stipras arī tad, ja būs nepieciešams atbalsts?
- Kādi sabiedriskie politiskie pasākumi un/vai organizatoriskās un tehniskās inovācijas var sniegt atbalstu ģimenes un ārpusģimenes attiecību tīkliem, lai veicinātu to izturību un ilgtspēju?

4.4.2 No laika budžeta un mobilitātes pētījumiem ir zināms, ka, vecumam pieaugot, arvien lielāka laika daļa tiek pavadīta mājās un ārpusmājas aktivitātes atbilstoši samazinās.

- Kā varētu dzīvokļus – galvenokārt, lielajos un vecajos īres namos, taču arī ģimenes mājās – ekonomiski izdevīgā veidā ierīkot tā, lai gados vecāki cilvēki arī tad, kad samazinās viņu fiziskās, sensoriskās vai kognitīvās iespējas, varētu palikt tur dzīvot un vajadzības gadījumā saņemt nepieciešamo aprūpi?

4.4.3 Nepieciešamība grūtību palielināšanās gadījumā pārcelties uz pansionātu vairumam vecu cilvēku šķiet ļauns murgs.

- Kādas interesantas un tomēr samaksājamas iespējas pastāv, ja savs dzīvoklis kļūst par apgrūtinājumu un vairs nav iespējams tajā dzīvot patstāvīgi?
- Kādas pieredze ir iegūta līdz šim, izmantojot jaunas izmītnāšanas formas, piemēram, “dzīvošanu aprūpē”? Kādi galvenie nosacījumi ir šādu un līdzīgu alternatīvu veiksmes vai neveiksmes pamatā?

4.4.4 Tehniskās iekārtas, sistēmas un pakalpojumi vecumdienās var kļūt par lielu palīdzību ikdienas problēmu pārvarēšanā. Diemžēl bieži vien tie nav pieejami gados veco cilvēku vajadzībām. Taču iekārtas būtu jāveido pēc principa “Design for All”, un tām būtu jābūt elastīgi pielāgojamām dažādām lietotāju grupām. Tas nozīmē, ka ir obligāti nepieciešama turpmāko lietotāju iesaistīšana attīstības procesā, lai paaugstinātu produktu un pakalpojumu kvalitāti. Šeit Komiteja ieteiktu reprezentablāko Eiropas senioru organizāciju kā arī pašu gados vecāko cilvēku konsultācijas un aktīvu iesaistīšanos, lai nodrošinātu konstantu apmaiņu (sociālo auditu), kas palīdzētu ņemt vērā gados veco cilvēku reālās vajadzības.

- Kas ražotājiem un dizaineriem būtu jāzina par “Design for All” pieeju un metodoloģiju un par vecu cilvēku spējām, ierobežojumiem, vajadzībām un uzskatiem, lai atbilstoši pielāgotu tehniskumos produktus un gados veci cilvēki tos akceptētu un varētu optimālāk izmantot?
- Kas mainās, iestājoties vecumdienām, un kas, iespējams, mainīsies līdz ar senioru cilvēku paaudzi?

— Kā mainīgās veco cilvēku spējas un vajadzības varētu iekļaut "Mainstream" tehnoloģiju izstrādāšanā vairāk, nekā tas ir bijis līdz šim? Kādi politiskie pasākumi ir piemēroti, lai panāktu industrijas un ekonomikas stipru dalību "Design for All" mērķa sasniegšanā?

— Kā varētu efektīvi veidot lietotāju līdzdalību tehnisko iekārtu izstrādāšanā?

Bez tam, nepieciešams precīzāk izpētīt, kādi tehniskie palīgīdzekļi faktiski tiek izmantoti un kādi pamatnosacījumi ir jāizpilda, lai tie palīdzētu uzlabot veco cilvēku dzīves kvalitāti:

— Kādā veidā tie var sniegt atbalstu gados vecajiem cilvēkiem ikdienas dzīvē? Kādā veidā tie var palīdzēt gan formāliem, gan neformāliem aprūpes spēkiem gadījumos, kad nepieciešama kopšana vai slimība tiek ārstēta mājas apstākļos?

— Kādi ētiskie aspekti (piemēram, garīgi slimajiem) šeit būtu jāņem vērā, lai nebūtu aizskartas privātās dzīves tiesības, piemēram, ar uzraudzību?

— Kādas novatoriskas iespējas piedāvā jaunās tehnoloģijas un kāda būs to ilgtermiņa izmantošanas ietekme? Kādi sociālie papildus pasākumi ir nepieciešami, lai tās palīdzētu palielināt gados veco cilvēku dzīves kvalitāti un līdzdalību sabiedriskajās aktivitātēs, nevis novestu pie sociālās izolācijas un diskriminācijas?

4.4.5 Kā zināms, fiziska, sociāla un kulturāla nodarbinātība palīdz vecumdienās nodrošināt veselību un apmierinātību. Taču nereti pieeju attiecīgām ierīcībām kavē dabīgās un/vai mākslīgās vides šķēršļi vai transporta līdzekļu trūkums. Šīs problēmas ir plaši pazīstamas, ⁽¹⁾ taču daudzkārt pietrūkst to risinājuma.

— Kādi pasākumi ir iespējami un steidzīgi nepieciešami sociālās, pilsētu un transporta plānošanas jomās, lai apstākļus dzīvesvietā, uz ielas, transporta līdzekļos, pakalpojumu sniegšanas vietās u.c. pieskaņotu arvien pieaugošā gados veco pilsoņu skaita vajadzībām un sniegtu atbalstu viņu patstāvībai?

— Kādā veidā dzīvojamās vides kvalitāte varētu dot īpašu ieguldījumu gados veco cilvēku sociālajā integrācijā, piemēram, nodrošinot tikšanās vietas vai atbilstošus transporta līdzekļus?

— Kādās valstīs un kādās jomās jau ir iegūta pozitīva pieredze un kā to var izmantot citās valstīs un citās jomās?

4.4.6 Bieži vien arī individuāli nepietiekamie sociālie un finansiālie līdzekļi un/vai fiziskas vai sensoriskas problēmas neļauj nokļūt un piedalīties ārpusmājas aktivitātēs. Taču tieši šādiem cilvēkiem, kas daudzos gadījumos ir vientuļas sievietes, līdzdalība sociālās aktivitātēs un kultūras pasākumos būtu īpaši svarīga, lai mazinātu vientulību.

— Kādi sabiedriski politiskie pasākumi un/vai organizatoriskās un tehniskās inovācijas varētu veicināt gados vecu cilvēku piedalīšanos sabiedriskajā dzīvē?

4.5 Izpētes nepieciešamība sakarā ar mācībām mūža garumā

4.5.1 Sabiedrībā, kur valda straujas sociālās, kulturālās un tehniskās izmaiņas, arvien svarīgāka kļūst izglītošanās visa mūža garumā. Tas īpaši attiecas uz gados vecākiem darba ņēmējiem, ar kuru agrāk iegūtajām zināšanām vairs nepietiek, lai izpildītu modernās darba vietas prasības. Mērķis izveidot Eiropas telpu mācībām bez vecuma ierobežojumiem tika uzsvērts jau Izglītības un kultūras ģenerāldirekcijas un Nodarbinātības un sociālo lietu ģenerāldirekcijas kopīgajā ziņojumā, kā arī Padomes 2002. gada 27. jūnija lēmumā. ⁽²⁾ Arī šajā ziņā joprojām ir steidzami nepieciešams veikt pētījumus:

— Kādi papildus izglītošanās pasākumi saturiskā un metodiskā ziņā ir īpaši nepieciešami gados vecākiem darba ņēmējiem?

— Kā ir iespējams nodrošināt, lai piemērotus pasākumus savā labā varētu izmantot visi darba ņēmēji, neatkarīgi no vecuma un dzimuma?

4.5.2 Taču nepieciešamība visu mūžu mācīties attiecas arī uz cilvēkiem, kas vairs nepiedalās profesionālajā dzīvē. Arī viņiem ir jānodrošina iespēja attīstīt savu personību privātās un sabiedriskās interesēs.

— Kā uz zināšanām balstītā sabiedrībā tiek veidotas un izplatītas zināšanas?

— Kā varētu optimālāk veicināt gados veco cilvēku pastāvīgu izglītošanos neatkarīgi no viņu profesionālā statusa? Kādas iespējas piedalīties izglītības un informācijas programmās par ar profesionālo darbību vai kultūru saistītām tēmām dalībvalstīs jau pastāv un kāda pieredze ir iegūta, piemēram, no 3. vecumposma universitātēm vai dažādām tēmām veltītām sanāksmēm?

⁽¹⁾ European Conference of Ministers of Transport (ECMT). (2002). Transport and aging of the population. Paris Cedex: OECD Publications.

⁽²⁾ COM(2001) 678 galīgā red.; Padomes 2002. gada 27. jūnija lēmums Nr. 2002/C 163/01, OV C 163, 9.7.2002

- Vai pastāv sakarība starp agrākās profesionālās darbības veidu un vēlāko papildus izglītošanos? Vai no izglītošanās pasākumiem aktīvās profesionālās dzīves laikā var izdarīt secinājumus par to, kā veciem cilvēkiem saglabāt vēlēšanos mācīties, interesi par izglītību un kultūru?
- Kā uzlabot mācīšanās iespējas tā, lai tās būtu pieejamas arī līdz šim nepietiekami pārstāvētām grupām un nodrošināt kultūras daudzveidību?
- Kāda loma valsts tiesiskajiem mēdījumiem ka rī jaunajām tehnoloģijām un elektroniskajām studijām var būt sabiedriskās aktivitātes, zināšanu un informācijas apmaiņas un personiskās izglītošanās saglabāšanā vecumdienās?
- Kādas pamata iemaņas vecumdienās ir īpaši svarīgas? (Salīdzinājumam skat. arī 4.6.1. punktu).
- Kādas pamata zināšanas par novecošanu un vecumu, no otras puses, ir nepieciešamas personām un organizācijām, kas strādā ar gados veciem cilvēkiem? Un kādas izglītošanās aktivitātes ir piemērotas, lai veicinātu jaunākos cilvēkus izpratni par vecajiem? (Salīdzinājumam skat. arī 4.3.7. punktu).
- Kādā veidā var pārbaudīt agrāk ieplānoto pasākumu īstenošanu un popularizēt pozitīvu pieredzi?
- Kādi citi pasākumi varētu palīdzēt saglabāt fiziskās, sensoriskās, kognitīvās un sociālās spējas?
- Nepieciešamība pēc īpašiem pētījumiem pastāv vecuma izraisītu slimību epidemioloģijas un etioloģijas jomā, lai uzlabotu profilakses iespējas (piemēram, saistībā ar garīgajām slimībām, īpaši Alzheimer slimību vai kritienu novēršanai, kas var novest pie gūžas kaula lūzumiem).
- Steidzama izpētes nepieciešamība pastāv arī saistībā ar prevencijas iespējām un veselības saglabāšanu darba jomā (skat. arī 4.2.1).
- Bez tam, ir nepieciešama izpēte saistībā ar gados vecu cilvēku ārstēšanas iespējām, gan pie vispārējām saslimšanām ar vecumam atbilstošu specifiku, gan vecuma izraisītām slimībām. Šai jomā ļoti pietrūkst terapeitiskās bāzes tā kā klīniski izmeklējumi un farmaceitiski testi lielā mērā notiek tikai uz jaunākiem pieaugušajiem. Vecāku cilvēku veselības nosacījumi nav salīdzināmi, jo bieži tie neslimo ar vienu specifisku slimību, bet gan var rasties dažādas pakāpes problēmas vairākās funkcijās vienlaicīgi.

4.6 Izpētes nepieciešamība veselības saglabāšanas un aprūpes jomā

4.6.1 Par īpaši nopietnām demogrāfisko izmaiņu sekām tiek uzskatīts sociālo un veselības aizsardzības sistēmu finansiālais noslogojums, ko izraisa strauji pieaugošais ļoti vecu cilvēku skaits. Sagaidāms, ka nākošajos 15 gados astoņdesmitgadīgu personu skaits pieaugs par 50 % un visā Eiropā sasnies 20 miljonus. ⁽¹⁾ Atbilstoši palielināsies arī simtgadnieku skaits. ⁽²⁾ Tāpēc centrāla nozīme ir galvenokārt tādai izpētei, kas vērsta uz profilaksi, kā arī funkcionalitātes un patstāvības saglabāšanu un atjaunošanu vecumdienās.

- Kāda ir noteikta dzīves stila ilgtermiņa ietekme uz kopējo veselības stāvokli un atsevišķām slimībām? Kā ir iespējams veicināt veselīgu dzīvesveidu?
- Kādā veidā ir jāpiedāvā gados vecajiem cilvēkiem veselības uzturēšanas pasākumi, piemēram, sporta, mākslas un estē-

- Salīdzinājumam skat. arī 4.6.3. punktu.

4.6.2 Pieaugot vecu cilvēku skaitam, turpmākajos gados ir sagaidāms ārkārtīgi liels pieprasījums pēc aprūpes, kas būs saistīts ar izdevumu daļas palielināšanos privātajos un sabiedriskajos budžetos. Arī šajā spektā nepieciešams veikt daudzus pētījumus:

- Kā var uzlabot un ir jāuzlabo aprūpes personāla kvalifikācija un darba apstākļi, lai aprūpētāja profesiju padarītu interesantu uz ilgu laiku?
- Kādi ārējie un kādi personālie priekšnoteikumi ir jānodrošina, lai attiecības starp kopēju un kopjamo personu izveidotos tādas, ka tās apmierinātu visas iesaistītās puses?
- Kā aprūpes piedāvājumus varētu optimālāk pieskaņot gados vecu, aprūpējamu cilvēku vajadzībām un atbalstīt mājas aprūpi vairāk, nekā tas notika līdz šim?

⁽¹⁾ EUROSTAT (2002). The Social Situation in the European Union 2002. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.

⁽²⁾ Salīdzinājumam skat. Robine, J.M. & Vaupel, J. (2001). Emergence of supercentenarians in low mortality countries. *The Gerontologist*, 41 (special issue II), 212.

- Kādi tehniski risinājumi var sniegt atbalstu aprūpējošajiem piederīgajiem un profesionālajam aprūpes personālam, neiešaidojot kopjamās personas integritāti un pašcieņu?
- Kāds ekonomiskais atbalsts un sabiedrības atzinība ir nepieciešama kopjošo ģimenes locekļu un profesionālā personāla atslogošanai? Kā īpaši kopjoši piederīgie varētu tikt atbalstīti arī saistībā ar pašu pensijas nodrošināšanu?
- Kā aprūpi, pretsāpju terapiju un miršanas palīdzību izveidot tā, lai nodrošinātu cieņas pilnu dzīves nobeigumu?

4.6.3 Eiropā aprūpes jomā neeksistē nekādas saturiskā ziņā saskaņotas jēdzienu definīcijas (piemēram, “bez paškontroles”, “mājas aprūpes dienests” utt.), nekādas vienotas dažādu dienestu struktūras un nekādas direktīvas par personāla kvalifikāciju.

- Kādi pasākumi varētu nodrošināt vienotus valodas normatīvus un tādējādi padarīt aprūpes jomu caurredzamāku?
- Kādas programmatiskās, tehniskās, geriatriskās un sociālpsiholoģiskās zināšanas un prasmes būtu vēlamas medicīnisko dienestu un aprūpes dienestu kvalifikācijai visā Eiropā?

4.7 Izpētes nepieciešamība sakarā ar jaunām tehnoloģijām

4.7.1 Ātrais un turpinošais tehnoloģizācijas ātrums, īpaši jaunu informācijas un komunikācijas tehnoloģiju (ICT) lietošana, ietekmē visas iepriekšminētās jomas (4.1 līdz 4.6). Darba jomā, piemēram, šīs tehnoloģijas bieži kalpo kā iemesls vecāku darba ņēmēju izslēgšanai. No otras puses, pētījumi ir parādījuši, ka attiecīga piemērošanās var padarīt gados vecākus darba ņēmējus vēl produktīvākus. Tādēļ šis aspekts ir jāņem vērā visu jomu pētījumos. Īpaši jāņem vērā ētiskie aspekti kā arī jautājumi par gados vecāku cilvēku integrāciju, kuri negrib vai nevēlas lietot tehniskus jauninājumus.

4.8 Esošo zināšanu fondu sagatavošana, sasaistīšana un papildināšana

4.8.1 Jau patlaban pastāv daudzveidīgs zināšanu fonds, kas radies nacionālā un Eiropas līmenī veicinātu pētījumu rezultātā. Taču šīs zināšanas vairumā gadījumu attiecas uz atsevišķiem aspektiem un ir iegūtas, raugoties no atsevišķu disciplīnu perspektīvas. Tās ir plaši izklaidētas un nereti pieejamas tikai attiecīgajā nacionālajā valodā. Pētījumu rezultāti dažādo izvēles

objektu un instrumentu dēļ bieži vien nav savienojami ar citos pētījumos izdarītajiem slēdzieniem.

- Tas būtu liels ieguvums, ja šie zināšanu fondi tiktu sagatavoti tā, lai tos varētu savā starpā sasaistīt, sistemātiski salīdzināt un izvērtēt, un beigās padarīt vispārēji pieejamus.

- Tālākais etaps būtu šādi sagatavotā materiāla sekundāro analīžu veikšana, kā arī izpētes metožu un instrumentu saskaņošana, lai veiktu tālāku kopējo izpēti, kas paplašināta, apvienojot vairākas disciplīnas. Šāda veida zināšanu ģenerēšanas, integrācijas un tālākās attīstības veicināšanas pasākumus 6. Pētniecības pamatprogrammā piedāvā jaunizveidotie “Centres of Excellence”, “Networks of Excellence” un “Thematic Coordination Actions” instrumenti. ⁽¹⁾

- Bez tam, būtu vēlams vienota gados vecu cilvēku dzīves kvalitātes indikatoru uztveršana un fiksēšana, kā arī ilgtermiņa novērošana un dokumentēšana Eiropas datu bāzē. Šeit obligāti jāņem vērā dzimumu diferenciācija, dažādas vecuma un ienākumu grupas, kā arī reģionālās atšķirības, jo līdz šim ievāktie indikatori gados vecāku cilvēku dzīves nosacījumu noteikšanai nav pietiekami. Papildus indikatoriem jādod informācija par veselības stāvokli, apgādes sistēmu un valsts specifiskajām nepieciešamībām. Jāpārbauda sadarbības iespējas ar EUROSTAT.

- Statistiskajiem un citiem izmantojamiem zināšanu fondiem, kas jau ir pieejami Nacionālā un Eiropas līmenī, steidzami nepieciešama apkopošana un integrācija. Arī pētījumu rezultāti, kas iegūti dažādās 5. un 6. Pētniecības pamatprogrammas jomās, jāapstrādā no integrācijas viedokļa, lai varētu no tiem izdarīt praksē un politikā izmantojamus secinājumus. Pēc iespējas drīza šādā veidā integrēto zināšanu izplatīšana ir obligāta nepieciešamība.

- Lai pētniecību un politiku veidotu ne tikai gados vecu cilvēku interesēs, bet ar viņu līdzdalību, turpmākajos projektos senjoru organizācijas ir jāiesaista intensīvāk, nekā līdz šim.

5. Mērķi un prasības

5.1 Ar šo iniciatīvas ziņojumu tiek pamatota prasība iekļaut 7. Pētniecības pamatprogrammā vadlīnijas akcijai par tēmu “Demogrāfiskās izmaiņas – dzīves kvalitāte vecumdienās un nepieciešamās tehnoloģijas”.

⁽¹⁾ Salīdzinājumam skat. Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinumu par Komisijas ziņojumu Padomei, Eiropas Parlamentam, Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai – Par Eiropas pētniecības telpu, OV C 204, 18.7.2000.

5.2 Mērķis ir veicināt novecošanas izpēti plašā tematiskajā spektrā, apvienojoties un mijiedarbojoties dažādām disciplīnām, kā arī izmantojot sociālo līdzdalību

- a) izveidot zināšanu bāzi, kas ir nepieciešama politiskai plānošanai un rīcībai, lai novatoriski, sociāli taisnīgi un ekonomiski efektīvi reaģētu uz vecuma struktūras izmaiņām Eiropā, un
- b) nodrošinātu pamatus un instrumentus, kas nepieciešami atbilstoša viedokļa un vecuma cienīšana sveicināšanai sabiedrībā.

5.3 Ieskiecētie izpētes sektori un tos papildinošie jautājumi ar piemēriem paredzēti, lai parādītu, cik cieši savā starpā ir saistīti bioloģiskie, psiholoģiskie, sociālie, kulturālie, tehnoloģiskie, ekonomiskie un strukturālie aspekti, kad runa ir par novecošanu un vecumdienām. Vienlaikus, novecošana vienmēr notiek konkrētā vides un sabiedrības kontekstā. Šim kontekstam Eiropā ir raksturīgi izteikti ģeogrāfiskie, kulturālie un sociāli strukturālie pretstati, kas ir novērojami kā starp atsevišķām dalībvalstīm, tā arī to ietvaros. Gan novecošanas procesa daudzās dimensijas, gan dažādie priekšnoteikumi, pie kādiem tā norisinās, prasa, lai vecuma pētniecība būtu daudzdisciplināra un starpdisciplināra. Bez tam, ir nepieciešamas ilgtermiņa izpētes perspektīvas, lai fiksētu un attiecīgi iekļautu izmaiņu procesus. ⁽¹⁾

5.4 Tikai šāda plaša un ilgā laikposmā ieplānota izpēte var sagatavot plānošanas un lēmumu pieņemšanas bāzi, kāda sakarā ar iedzīvotāju vecuma struktūras izmaiņām ir nepieciešama dažādās sabiedriskajās jomās un visos lēmumu pieņemšanas līmeņos. Novecošana nav tikai bioloģiski medicīniskā un tehniski ekonomiskā ziņā risināms jautājums, bet gan sabiedriska, sociāla un kulturāla rakstura uzdevums.

5.5 Papildus minētajām pētniecības aktivitātēm, Komiteja pieprasa veikt sekojošus pasākumus:

- Rīkot noklausīšanos EESK par "Demogrāfiskajām pārmaiņām - dzīves kvalitāti vecumdienās", cita starpā lai ierosinātu īstenošanas studiju par attiecīgu aģentūru un iespējami nepieciešamu tālāku iniciatīvu.

- Kopīgas proaktīvas un plānojošas aģentūras (*European Observatory*) izveidošana, lai apkopotu gados veco cilvēku dzīves kvalitātes indikatorus Eiropas valstīs, kā arī ilgstoši tos novērotu un dokumentētu kopējā Eiropas datu bāzē; lai sastādītu šāda veida empīriskās prognozes; lai apkopotu un izplatītu zināšanas un izdarītu praksē un politikā izmantojamus secinājumus.

- Studiju un konferenču organizēšana, lai paplašinātu zināšanas par demogrāfiskajām izmaiņām un nepieciešamību pēc profilaktiskiem un papildinošiem pasākumiem, paaugstinātu apziņas līmeni, pēc iespējas plaši popularizētu pētījumu rezultātus un veicinātu apmaiņu "vecu" un "jaunu" dalībvalstu starpā, kā arī

- Tālākā tematikas izpēte, izmantojot atklāto koordinācijas metodi ⁽²⁾. Ņemot vērā iedzīvotāju novecošanas procesa plašās izpausmes un atšķirīgās iespējas un izaicinājumus, ar ko tas ir saistīts, Komiteja uzskata šo metodi par piemērotu, lai: iniciētu pieredzes apmaiņu, salīdzināšanu Eiropas valstu starpā un savstarpēju mācīšanos;

- veicinātu dialogu starp civiliedzīvotāju organizāciju pārstāvjiem un kompetentajām Komisijas ģenerāldirekcijām,

- definētu kopīgus mērķus,

- pārbaudītu 2. Vispasaules plāna (pieņemts 2002. gada aprīlī Madridē) un UNECE ieviešanas stratēģiju (pieņemtu ar Berlīnes Ministru deklarāciju 2001. gada septembrī)

- īstenošanu un izveidotu telpu ar kopīgu vērtību sistēmu attiecībā uz sabiedrības novecošanu.

5.6 Tādējādi, galīgais mērķis ir nodrošināt CILVĒKCIENĪGU DZĪVI UN NOVECOŠANU EIROPĀ ne tikai tiem cilvēkiem, kas ir veci vai ļoti veci patlaban, bet arī turpmākajām vecu un jaunu cilvēku paaudzēm.

Brisele, 2004. gada 15. septembris

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas
prezidents
Roger BRIESCH

⁽¹⁾ Salīdzinājumam šai sakarā vēlreiz skat. Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinumus, OV C 95; 23.04.2003. (COM(2002) 565 galīgā red. un CESE 319/2004 (oficiālajā laikrakstā vēl nav publicēts) (COM(2004) 9 galīgā red.

⁽²⁾ Komisijas paziņojums COM(2002) 277 galīgā red.